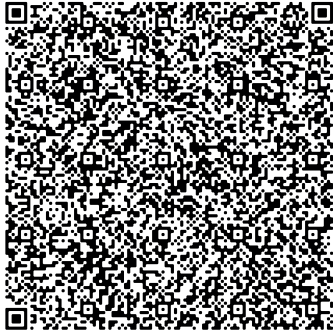

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 378:[373:37.013.77]

Світлана Мартиненко

ORCID iD 0000-0001-5432-1684

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін
Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, 02154 м. Київ, Україна
s.martynenko@kubg.edu.ua

Людмила Шкарбан

ORCID iD 0000-0002-5578-168X

викладач кафедри початкової освіти та методик
гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бульвар І. Шамо, 18/2, 02154 м. Київ, Україна
l.shkarban@kubg.edu.ua

ЗМІСТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ЛІВОРУКИМИ ДІТЬМИ

Автором статті здійснено аналіз змісту професійної підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми, розглянуто нормативно-правові документи, які регламентують її змістове забезпечення, навчальний план напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» ОКР «бакалавр» Київського університету імені Бориса Грінченка, а також навчальні дисципліни циклу професійної та практичної підготовки. Зазначено, що важливою складовою професійної підготовки є педагогічна практика, у процесі якої студенти набувають професійних умінь для оволодіння методами, прийомами та практичними навичками відповідно до мети, принципів, засобів, форм її організації з ліворукими дітьми.

Ключові слова: вчитель початкової школи; зміст професійної підготовки; ліворукі діти; навчальний план; нормативні документи; професійна підготовка.

Вступ. На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства відбувається модернізація освіти, яка супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці, що вимагає відповідності професійної підготовки майбутніх фахівців сучасним суспільним викликам, сформованості у них високого рівня знань, умінь і практичних навичок роботи з учнями. У Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній програмі «Вчитель» (2002) зазначається, що вдосконалення підготовки педагогів, подальше професійне і соціальне забезпечення вчительської діяльності належать до стрижневих умов досягнення якості освіти, а це в свою чергу зумовлює потребу вдосконалення змісту підготовки нового покоління конкурентоспроможних педагогічних працівників на засадах гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки, яка передбачає вивчення

індивідуальних особливостей кожного учня, зокрема ліворукогого.

Як переконують результати досліджень і практичний досвід, учителі початкової школи зазнають серйозних труднощів під час роботи з ліворукими дітьми, тому стає очевидною необхідність їхньої спеціальної підготовки до роботи з учнями окресленої категорії.

Метою статті є аналіз змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з ліворукими дітьми.

Аналіз змісту професійної підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми. Проведений аналіз наукових досліджень засвідчив, що проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи широко досліджується у наукових працях педагогів. Теоретичні та методологічні засади підготовки

майбутніх учителів висвітлені у працях Ш. О. Амонашвілі, В. І. Бондаря, Н. А. Глузмана, Л. В. Коваль, С. М. Мартиненко, О. Я. Савченко, В. О. Сухомлинського, Л. О. Хомич, Л. Л. Хоружої та ін.

Проблема вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи розглядається в різних аспектах. Так, С. М. Мартиненко було розроблено концептуальні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до діагностичної діяльності (Мартиненко С. М., 2009); Л. Л. Хоружою – теоретичні засади формування етичної компетентності вчителя початкових класів (Хоружа Л. Л., 2004); Н. А. Глузман – систему формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи (Глузман Н. А., 2011).

О. Я. Савченко ядром професійної підготовки вважає її зміст, фундаментальність якого має забезпечити випереджувальну підготовку спеціаліста (Савченко О. Я., 2001). Вчена робить висновок про необхідність оновлення змісту методичної підготовки вчителів за принципом цілісності, системності та інтеграції; врахування тих процесів, які визначають діяльність сучасної початкової школи. Крім того, наголошує на необхідності врахування тих змін, які відбулися в суспільстві та пов'язані з науково-технічним прогресом, посиленням інтеграційних процесів, інформатизацією і комп'ютеризацією. Важливим є те, що у формуванні особистості майбутнього вчителя початкової школи необхідно згармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки (Савченко О. Я., 2001).

На основі аналізу наукових джерел і нормативно-правових документів нами встановлено, що зміст професійної підготовки вчителів регулюється Державним та Галузевим стандартами освіти, що формується з державного компонента і охоплює освітні профілі програм підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) «бакалавр»; стандартом вищих навчальних закладів, що подає перелік спеціалізацій за спеціальностями, варіативні частини ОКХ і ОПП, засоби діагностування якості вищої освіти, навчальні плани, програми навчальних дисциплін, які запроваджуються з метою забезпечення відповідності рівня освіти і професійної підготовки фахівців вимогам суспільного поділу праці та мобільності для задоволення вимог ринку праці.

Підготовка вчителя початкової школи до роботи з молодшими школярами, зокрема ліворукими, здійснюється шляхом удосконалення її змісту, що передбачає визначення тих навчальних дисциплін, які безпосередньо спрямовані на взаємодію з дітьми окресленої категорії. Зміст освіти майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах визначається

освітньо-професійними програмами, що застосовуються під час розроблення та коригування навчально-методичних комплексів напряму підготовки «Початкова освіта», відповідних робочих програм, змісту лекційних, семінарських і практичних занять, розробці проблемних завдань для самостійної роботи, засоби діагностування рівня успішності студентів, визначення змісту педагогічної практики.

Нами встановлено, що навчальний план підготовки майбутніх фахівців визначає структуру та зміст професійної освіти через інваріантну і варіативну складові, які встановлюють співвідношення годин і змісту між циклами навчальних предметів, гранично допустиме навчальне навантаження студентів і семестрову кількість навчальних годин. З метою вдосконалення змісту підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми та встановленні тих навчальних дисциплін, які спрямовані на формування знань, умінь і навичок до діяльності педагога з ліворукими учнями, нами було здійснено аналіз навчальних планів (2012-2016 н. р.) напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» ОКР «бакалавр» Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Вважаємо за доцільне проаналізувати зміст навчальних дисциплін у зв'язку з тим, що їх зміст складає змістове ядро підготовки вчителя початкової школи. Так, у нормативній частині циклу професійної та практичної підготовки зосереджуємо увагу на вивченні таких навчальних дисциплін, як:

– «Вступ до спеціальності» («Університетські студії», «Я – студент») (I курс, I семестр) де студенти мають змогу здобути знання про професійно-педагогічну діяльність і специфіку діяльності вчителя початкової школи; розглянути, в чому полягає сутність основних функцій педагогічної діяльності;

– «Основи педагогіки» (I курс, II семестр) є провідною у системі загальнопедагогічної підготовки вчителів. Майбутні фахівці знайомляться з методологічними, теоретичними і методичними основами навчально-виховного процесу, оволодівають теорією навчання і виховання, практичними вміннями і навичками, усвідомлюють соціальне значення педагогіки у процесі формування особистості;

– «Психологія загальна та вікова» (I–II курси, II–III семестри), під час вивчення, якої студенти поглиблюють знання про індивідуальний психічний розвиток дітей молодшого шкільного віку, психологічні особливості навчання молодших школярів, вікові психологічні особливості розвитку дітей різного віку, розвиток їхніх психічних процесів тощо;

– «Психологія педагогічна» (III курс, VI семестр) – передбачає вивчення умов і основних закономірностей формування особистості, розвитку її психічних процесів та індивідуально-психологічних особливостей, сприяє самопізнанню майбутніх учителів й організації їхнього саморозвитку;

– «Дидактика» (II курс, III семестр), студенти вивчають основні категорії дидактики: навчан-

ня, освіта, викладання (діяльність учителя у процесі навчання), учіння (процес пізнавальної діяльності учнів), принципи, форми, методи, прийоми і засоби навчання та їх застосування в галузі початкової освіти; функції навчання;

– «Теорія та методика виховання» (II, III курси, IV–V семестри) – формує у майбутніх фахівців систему теоретичних знань, практичних умінь і способів діяльності, готовності до виховання виховної функції вчителя, класного керівника, розвиває професійну компетентність;

– «Основи психодіагностики» (III курс, IV семестр), під час вивчення якої студенти розглядають різні підходи до класифікацій методів та психометричних основ психодіагностики; аналізують специфіку використання тестів, стандартизованих самозвітів та проєктивних методик; розкривають особливості організації та проведення психодіагностичного обстеження, а також наукового експериментального психологічного дослідження;

– «Педагогічна майстерність» (III курс, V семестр) є складовою дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку, вивчення якої передбачає вирішення низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: опанування системою знань про сутність, природу і складники педагогічної майстерності, системою особистісно орієнтованого навчання майбутнього вчителя, технологіями формування його готовності до професійного самовдосконалення й саморозвитку, продуктивної педагогічної діяльності;

– «Основи інклюзивної педагогіки» (IV курс, VIII семестр) – формує систематизовані уявлення про теоретичні, нормативно-правові засади впровадження інклюзивної форми навчання, особливості організації, проблеми і перспективи проєктування інклюзивного освітнього середовища для дітей з порушеннями психофізичного розвитку; формує загальнокультурні та професійні компетенції майбутніх вчителів, необхідних для ефективної діяльності в якості виконавців програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Вважаємо, що процес підготовки майбутніх педагогів до роботи з ліворукими дітьми може бути успішним за умови формування практичних умінь і навичок під час вивчення фахових методик. З урахуванням цього, важливою для підготовки є навчальна дисципліна «Методика навчання української мови» (II–III курси, III–IV семестри), що забезпечує розкриття наукових концепцій, дидактико-методичних понять, методів і технологій сучасного уроку української мови. надання допомоги студентам у процесі оволодіння професійною компетентністю, формування особистості майбутнього вчителя, який зорієнтований на особистісний розвиток дитини, потреби сучасної школи, суспільства. «Методика навчання освітньої галузі «Математика» (II–III курси, III–IV семестри) розкриває студентам педагогічні системи навчан-

ня математики, охоплює низку взаємозв'язаних елементів, а саме: цілі навчання, зміст, методи і прийоми навчання, організаційні форми і засоби навчання молодших школярів. «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство»» (II курс, IV семестр) розкриває наукові концепції, дидактико-методичні поняття, методи та технології сучасного уроку природознавства. У навчальні плани підготовки майбутніх фахівців введено також навчальну дисципліну «Каліграфія» (III курс, VI семестр). Нами з'ясовано, що під час вивчення цієї дисципліни студенти частково ознайомлюються з особливостями роботи вчителя початкової школи з ліворукими дітьми, але це не розкриває зміст, форми і методи роботи з такими учнями, не дає змогу досконало вивчати особистість учня окресленої категорії та забезпечувати оптимальні умови для її навчально-пізнавальної діяльності.

На основі зазначеного можемо стверджувати, що в навчальному плані підготовки вчителів не передбачено дисциплін, які були б спрямовані на інтеграцію знань з педагогіки, психології і фахових методик та мали б практичне спрямування на ознайомлення із діяльністю вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми. Оскільки підготовка майбутніх педагогів до роботи з ліворукими дітьми здійснюється під час вивчення дисципліни психолого-педагогічного циклу та фахових методик, важливим аспектом є розширення змісту питаннями, які б розкривали особливості навчання ліворуких дітей. У зв'язку з цим варто наголосити на тому, що під час розроблення навчальних планів і програм підготовки майбутніх учителів початкової школи необхідно дотримуватись певних вимог, які визначає Л. О. Хомич (Хомич Л. О., 1998, с. 127-128). Дослідниця переконливо доводить, що головними чинниками, які необхідно враховувати під час створення нової програми підготовки майбутніх учителів початкової школи, є такі, як (Хомич Л. О., 1998, с. 127-128):

- соціально-економічні, пов'язані зі змінами у суспільній свідомості та появою нових цінностей в освіті, тобто переваги саморозвитку, самовиховання, самоосвіти над передачею знань, умінь і навичок; інтереси особистості мають пріоритетне значення порівняно з навчальними планами і програмами; створюються умови для постійного збільшення людини, гармонізації її стосунків із природою і суспільством, державою й іншими людьми;

- практичні, що виникли внаслідок соціально-економічних перетворень у нашій країні, появи нових типів загальноосвітніх навчальних закладів, окрім загальноосвітньої школи; для них потрібен новий вчитель з цілісним уявленням про професійну діяльність; майбутній педагог має діяти самостійно, оволодівати у процесі психолого-педагогічної підготовки спеціальними вміннями і навичками взаємодії і спілкування; щоб підготовка вчителя відповідала сучасним вимогам,

треба активізувати розроблення методологічної і теоретичної основи педагогічної освіти;

- теоретичні, зумовлені як соціально-економічними, так і практичними змінами в розвитку народної освіти; педагогічна освіта розвивається шляхом формування у майбутніх педагогів цілісного уявлення про свою професійну діяльність, саме тому більшість педагогічних закладів України у навчальні плани включає інтегровані курси психолого-педагогічних дисциплін і на цій основі цілеспрямовано організовує формування професійно важливих якостей майбутнього вчителя, його професійної свідомості і поведінки, що сприяє водночас і розвитку індивідуальності.

Важливе значення у професійній підготовці майбутнього вчителя до роботи з ліворукими дітьми має педагогічна практика, яка визначається науковцями, як: спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів; сполучна ланка між теоретичним навчанням студента і його майбутньою самостійною професійною діяльністю в школі; складова психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями і навичками; засіб розвитку пізнавальної і творчої активності майбутнього вчителя.

Особливої уваги потребує забезпечення наступності та неперервності педагогічної практики. Тимчасовим положенням Київського університету імені Бориса Грінченка (2015) визначено різні види неперервної педагогічної практики, а саме: навчальна (психолого-педагогічна) практика (III курс); літня педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах (III курс); педагогічна практика (IV курс) та педагогічна (виробнича) практика (IV курс), які передбачають спостереження студентами за навчально-виховним процесом різних типів шкіл: загальноосвітніх, спеціалізованих з поглибленим вивченням певного предмету, гімназій, ліцеїв, тощо (Тимчасове положення про організацію освітнього процесу, 2015, с. 32).

Педагогічна практика є складовою навчально-виховного процесу і забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їхньою практич-

ною діяльністю в педагогічному закладі. Вона відіграє системоутворюючу роль у формуванні творчої особистості майбутнього спеціаліста. Практична діяльність студентів у школі має ґрунтуватися на професійних знаннях, спиратися на певний теоретичний фундамент, що сформувався у ВНЗ. У процесі педагогічної практики студенти набувають професійних умінь для оволодіння способами, прийомами та практичними навичками відповідно до мети, принципів, умов, засобів, форм і методів її організації з дітьми, зокрема і ліворукими. Під час педагогічної практики студенти мають оволодіти такими вміннями, як: визначати мету і завдання навчально-виховного процесу із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів початкової школи; вивчати особливості ліворукого учня і можливості його розвитку в колективі; планувати педагогічну діяльність з ліворукими дітьми; застосовувати різні форми й методи організації навчально-виховного процесу з дітьми окресленої категорії; на основі спостережень аналізувати та корегувати навчально-виховну роботу.

Висновки. Таким чином, аналіз змістового забезпечення підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми засвідчив, що означеній проблемі недостатньо приділяється уваги. Питання, пов'язані з навчанням, вихованням і розвитком ліворуких дітей, розкриваються у дисциплінах психолого-педагогічного циклу фрагментарно, епізодично, існує обмаль спеціальних теоретичних напрацювань, присвячених роботі з дітьми окресленої категорії, що суттєво ускладнює їхню подальшу професійну діяльність. Вважаємо, що у план підготовки майбутніх учителів початкової школи необхідно ввести спецкурс «Робота вчителя початкової школи з ліворукими дітьми» (для студентів III курсу, ОКР «бакалавр» напряму підготовки «Початкова освіта»), під час вивчення якого студенти матимуть змогу сформувати практичні вміння та навички, що сприятимуть їхній готовності до роботи з ліворукими дітьми.

Подальшого дослідження потребує питання застосування ефективних форм і методів у процесі підготовки вчителя початкової школи до роботи з ліворукими дітьми.

Література

1. Глузман Н. А. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Глузман. – Луганськ, 2011. – 44 с.
2. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / С. М. Мартиненко. – К., 2009. – 476 с.
3. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2001. – № 7. – С. 1-4.
4. Тимчасове положення про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.kmn/org_osvit_proc_60.pdf – Заголовок з екрану.
5. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К.: Магістр-S, 1998. – 200 с.

6. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Л. Хоружа. – К., 2004 – 45 с.

7. Ognevyuk V., Sysoieva S. (2015) Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal (6), pp. 98-103, DOI: 10.15550/ASJ.2015.06.098.

СОДЕРЖАТЕЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К РАБОТЕ С ЛЕВОРУКИМИ ДЕТЬМИ

Мартыненко Светлана, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедры начального образования и методик гуманитарных дисциплин Педагогического института, Киевский университет имени Бориса Гринченка, бульвар И. Шамо, 18/2, 02154 г. Киев, Украина, s.martynenko@kubg.edu.ua

Шкарбан Людмила, преподаватель кафедры начального образования и методик гуманитарных дисциплин Педагогического института, Киевский университет имени Бориса Гринченка, бульвар И. Шамо, 18/2, 02154 г. Киев, Украина, l.shkarban@kubg.edu.ua

Автором статьи проведен анализ содержания профессиональной подготовки учителя начальной школы к работе с леворукими детьми, рассмотрены нормативно-правовые документы, регламентирующие ее содержательное обеспечение, учебный план направления подготовки 6.010102 «Начальное образование» ОКУ «бакалавр» Киевского университета имени Бориса Гринченка, а также учебные дисциплины цикла профессиональной и практической подготовки. Указано, что важной составляющей профессиональной подготовки есть педагогическая практика, в процессе которой студенты приобретают профессиональные умения для овладения методами, приемами и навыками в целях, принципах, средствах, формах ее организации с леворукими детьми.

Ключевые слова: леворукие дети; нормативные документы; профессиональная подготовка; содержание профессиональной подготовки; учебный план; учитель начальной школы.

THE CONTENT PROVIDING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO WORK WITH LEFT-HANDED CHILDREN

Martynenko Svitlana, doctor of pedagogical science, professor, the head of the department of primary education and methods of the humanities of Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University, I. Shamo Str., 18/2, 02154 Kyiv, Ukraine, s.martynenko@kubg.edu.ua

Shkarban Lyudmila, lecturer of the department of primary education and methods of the humanities, Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University, I. Shamo Str., 18/2, 02154 Kyiv, Ukraine, l.shkarban@kubg.edu.ua

The article analyzes the content of professional training future primary school teachers to work with left-handed children, characterizes government documents, which regulating its content providing, the curriculum training direction 6.010102 «Primary Education» EQL «bachelor» Borys Grinchenko Kyiv University, educational disciplines of professional and practical training. The author notes that an important part of training is pedagogical practice, during which students acquire professional practical skills, learn methods, techniques, principles, tools, forms of organization work with left-handed children.

It is found that the issues related to training, education and development of left-handed children are reported only fragmentary and episodic in disciplines psychological and pedagogical cycle. There are only a few special theoretical developments dedicated to working with children delineated categories, which greatly complicates further the professional activities of students.

The author mentions that it's very important to add to the plan of training future primary school teachers the course «The work of primary school teacher with left-handed children» (for the third year students, EQL «bachelor», the curriculum training direction 6.010102 «Primary Education»). During the course, students will be able to get practical skills that will help to improve their readiness to work with left-handed children.

Key words: content of professional training; curriculum; government documents; left-handed children; primary school teacher; professional training.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2016

Прийнято до друку 27.10.2016